

Karel Jaromír Erben - Svatební košile

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

Na stěně nízké světničky
byl obraz boží rodičky,
rodičky boží s děťátkem,
tak jako růže s poupátkem.

A před tou mocnou světicí
viděti pannu klečící:
klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené;
slzy jí z očí padaly,
čelem se nádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.

"Žel bohu, kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel bohu, kde má matička?
Tam leží - podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.

Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.
Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
"Zasej, má milá, zasej len,
vzpomínej na mne každý den,
první rok přádlu hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušiješ,
věneček z routy poviješ."

Již jsem košile ušila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě,
a milý ještě ve světě,
ve světě širém, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch
živ-li a zdrav - zná milý bůh!

"Maria, panno přemocná,

ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať -
aneb život můj náhle zkrat':
u něho život jarý květ -
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti,
buď pomocnicí v žalosti!"

Pohnul se obraz na stěně -
i vzkřikla panna zděšeně;
lampa, co temně hořela,
prskla a zhasla docela.
Možná, žeť větru tažení,
možná i - zlé že znamení!

A slyš, na zaspí kroků zvuk
a na okénko: t'uk, t'uk, t'uk!
"Spíš, má panenke, nebo bdíš?
Hoj, má panenke, tu jsem již!
Hoj, má panenke, co děláš?
A zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?"
"Ach můj milý, ach pro nebe,
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!"

"Ho, nech modlení - skoč a pojd',
skoč a pojd' a mě doprovod';
měsíček svítí na cestu:
já přišel pro svou nevěstu."

"Ach proboha, ach co pravíš?
Kam bychom šli - tak pozdě již!
Vítr burácí, pustá noc,
počkej jen do dne - není moc."

"Ho, den je noc, a noc je den -
ve dne mé oči tlačí sen!
Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmouti.
Jen neprodlévej, skoč a pojd',
dnes ještě budeš moje choť!"

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítil z vysoka
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jediné.

A on tu napřed - skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavýli,
když ty pocestné zvětřili;
a vyli, vyli divnou věc:
žetě nablízku umrlec!

"Pěkná noc, jasná - v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zvíš, jsou tobě blíž -
má milá, nic se nebojíš?"

"Což bych se bála? Tys se mnou,
a oko boží nade mnou. -
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdrav je tvůj otec?
Tvůj otec a tvá milá máť,
a ráda-li mě bude znát?"
"Moc, má panenko, moc se ptáš,
jen honem pojď' - však uhlídáš.
Jen honem pojď' - čas nečeká,
a cesta naše daleká.
Co máš, má milá, v pravici?"

"Nesu si knížky modlicí."
"Zahod' je pryč, to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahod' je pryč, ať lehce jdeš,
jestli mi postačiti chceš."

Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil.

A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokýtí a v úskalí
divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
žetě nablízku neštěstí. -

A on vždy napřed - skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly;
a na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.

"Pěkná noc, jasná - v tento čas
mrtví s živými chodí zas;
a nežli zvíš, jsou tobě blíž -
má milá, nic se nebojíš?"

"Což bych se bála? Tys se mnou,
a ruka Páně nade mnou. -
Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
Čistá světnička? Veselá?
A zdali blízko kostela?"

"Moc, má panenko, moc se ptáš,
však ještě dnes to uhlídáš.
Jen honem pojď' - čas utíká,
a dálka ještě veliká.
Co máš, má milá, za pasem?"

"Růženec s sebou vzala jsem."
"Ho, ten růženec z klokočí
jako had tebe otočí!
Zúží tě, stáhne tobě dech:
zahod' jej pryč - neb máme spěch!"

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil.

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěť v potoce
pohřební píseň skřehoce. -

A on vždy napřed - skok a skok,
a jí za ním již slábne krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou;
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

"Pěkná noc, jasná - v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zvíš, jsi hrobu blíž -
má milá, nic se nebojíš?"

"Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
a vůle Páně nade mnou!
Jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábne, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!"

"Jen pojď a pospěš, děvče mé,
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. -
Co to máš na té tkaničce,
na krku na té tkaničce?"

"To křížek po mé matičce."

"Hoho, to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě - a mě nejinak,
zahod' to, budeš jako pták!

Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. -

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

"Hoj, má panenka, tu jsme již!
Nic, má panenka, nevidíš?"

"Ach proboha, ten kostel snad?"

"To není kostel, to můj hrad!"

"Ten hřbitov - a těch křížů řad?"

"To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenka, na mě hled'
a skoč vesele přes tu zed'!"

"Ó nech mne již, ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!"

"Nic se, má milá, nic neboj!
Veselo u mne, všeho hoj:
masa dost - ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! -
Co máš v uzlíku, má milá?"

"Košile, co jsem ušila."

"Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně."

Uzlík jí vzal a s chechtotem

přehodil na hrob za plotem.
„Nic ty se neboj, na mě hled'
a skoč za uzlem přes tu zed'."

"Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!"

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslel na zradu;
skočil do výše sáhů pět -
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku,
a schrána její blízko dost -
nenadál se zlý její host!

Stojít' tu, stojí komora:
nizoučké dvěře - závora;
zavrzly dvěře za pannou
a závora jí ochranou.
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šeril jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně - umrlec.

Hoj, jak se venku vzmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:

"Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdos nedbal o duši!"
A tu na dvěře: buch, buch, buch!
buráci zvenčí její druh:
"Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závoru!"

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá
a půlkolem se ohlédá.

"Bože svatý, rač pomoci,
nedej mne ďáblu do moci! -
Ty mrtvý, lež a nevstávej,
pánbůh ti pokoj věčný dej!"

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. -

A tu poznovu - buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
"Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!"

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá z prkna zas
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

"Spas duši, Kriste Ježíši,
smiluj se v bídě nejvyšší! -
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pánbůh tě potěš - a mne též!"

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. -

A znova venku: buch, buch, buch!
a panně mizí zrak i sluch!
Vstávej, umrlče, hola hou,
a podej mi sem tu živou!

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává potřetí
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.

"Maria Panno, při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti,
z té moci zlé mě vyprosti."

A slyš, tu právě nablízce
kokrhá kohout ve výšce;
a za ním, co ta dědina,
všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povalil,
a venku ticho - ani ruch:
zmizel dav, i zlý její druh. -

Ráno když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,
panna v umrlčí komoře,
a na každičké mohyle
útržek z nové košile. -

Dobře ses, panno, radila,
na boha že jsi myslila
a druha zlého odbyla!
Bys byla jinak jednala,
zle bysi byla skonala:
tvé tělo bílé, spanilé,
bylo by co ty košile!

- 1) Popiš, kde, kdy a co dělá dívka v úvodu ukázky.
- 2) Kolik příbuzných jí zbývá?
- 3) Jak dlouho už neviděla svého milého? Kam šel?
- 4) Čím se měla mezitím zaměstnat?
- 5) Čím se proviní?
- 6) Která znamení naznačují, že se děje něco špatného?
- 7) Co si vzala dívka s sebou?
- 8) Bojí se dívka? Co považuje za svou ochranu?
- 9) Kam ji mládenec veze?
- 10) Jak nazývá kostel a řadu křížů?
- 11) Kam před ním uteče?
- 12) Co ji ochrání?
- 13) Která číslovka je tu symbolem? (Kolik věcí má s sebou? Kolikrát vstává umrlec?) Do kterého lit. žánru patří častěji?
- 14) Jak by dopadla, kdyby nepoprosila Pannu Marii za odpuštění?
- 15) Vyhledej znaky balady.
- 16) Které hororové motivy se zde objevují?

Řešení:

- 1) Modlí se v noci ve své světnici, před obrazem Panny Marie.
- 2) Je sirotek, všichni jí zemřeli.
- 3) Tři roky; do světa.
- 4) Zasít len, utkat plátno, ušít svatební košile a připravit si routu na svatební ozdoby.
- 5) Žádá Pannu Marii, ať jí vrátí milého, nebo ať zkrátí i její život (žádá o smrt).
- 6) Zhasla lampa, pohnul se obraz Panny Marie, nemá rád den – tlačí ho ve dne sen, vyjí psi.
- 7) Modlitební knížku, růženec, křížek + svatební košile.
- 8) Nebojí, věří v jeho ochranu a v ochranu Boha.
- 9) Na hřbitov.
- 10) Hradem a sadem.
- 11) Do márnice.
- 12) Vřelé modlitby k Bohu a Panně Marii.
- 13) Tři, do pohádek.
- 14) Jako ty košile.
- 15) Balada je epická báseň s tragickým koncem, rychlým dějovým spádem (žádné dlouhé popisy, odbočky, detaily), plná dialogů; zlo je potrestáno většinou smrtí.
- 16) Oživlé mrtvoly.